

1 Vousatec

Vypadá jako hnědý až tmavě hnědý chuchvalec rozvětvených nití. Jeho větévky jsou zhruba stejně silné a nevětví se kolmo od sebe, ale asi tak, jako když ukazováčkem a prostředníčkem na jedné ruce uděláte písmeno V. Jestli najdete vousatec v Krkonoších (ale i jinde u nás v Česku), tak to je docela pecka, protože je hodně citlivý na čistotu prostředí a ještě nedávno po něm nebylo u nás ani stopy. Vousatec se používal k výrobě preparátů k odstranění plešatosti. Nejsme si ale jistí, jak moc byly tyto medikamenty účinné.

2 Mapovník zeměpisný

Mapovník je asi jediný lišejník, který můžete vidět z jednoho kopce na druhém kopci. Má výraznou, až zářivou žlutozelenou barvu a jeho korovitá stélka porůstá v horách velké plochy na sutích a skalách. V Krkonoších ho uvidíte na sutích třeba v Modrém sedle nebo na skalkách jako jsou například Mužské a Dívčí kameny na hřebeni Krkonoš. Protože pokrývá velké plochy a má nápadnou barvu, můžete ho vidět i na velikou vzdálenost. Naopak, když se na mapovník podíváte zblízka, uvidíte žlutozelené černě ohraničené stélky rozbrázděné nepravidelnou černou sítí. Ani nepotřebujete mít velkou fantazii, aby vám připomněly mapy států.

3 Malohubka plšivková

Jak už samotný název napovídá, její plodničky vypadají jako maličkaté růžovohnědé houbičky vysoké sotva několik milimetrů. To však není celý lišejník. Ten je tvořen nenápadnou zelenou korovitou stélkou, ze které stopkaté plodničky vyrůstají. Připomíná jen nezajímavý flek na zemi. Malohubku najdete většinou přímo na obnaženě

půdě v lesích, na březích hlinitých cest a horských chodníků.

4 Dutohlávka

Dutohlávek je spousta druhů tvořící dvě výrazné skupiny. Učebnicovou dutohlávku sobí v Krkonoších neuvidíte, protože roste v borových lesích a na sušších rašelinistích. Je ale celá řada jiných dutohlávek, které najdete většinou na kůře stromů těsně nad zemí, na pařezích a na mrtvém dřevě. Tyhle druhy mají jedno společné a podle toho je snadno poznáte – všechny mají dutou „hlavu“. Tedy, když stélku dutohlávky přetrhnete v půli, tak uvidíte, že je uvnitř skutečně dutá. Protože mnoho dutohlávek je na povrchu práškovitých, při tom trháni „hlavy“ vám na prstech ulpí jemný zelenkavý prach (soredie). Jsou to malinké shluky buněk řas propletené houbovými vlákny. Pokud se zrnko soredie dostane na vhodné místo, začne z něj růst nový lišejník.

5 Terčovník zední

Nápadný lupenitý výrazně žlutooranžový lišejník, uprostřed stélky s koláčovitými plodničkami. Daří se mu dobře na stromech, které mají v kůře hodně živin. Málokdy ho nalezneme na zdech. Najdete ho tam, kde je hodně dusíku, což bývá také kolem cest, po kterých jezdí dost aut nebo podél pastvin. Kdysi si lidé mysleli, že když je žlutý, bude léčit žloutenku. To ale není pravda. Žlutá barva terčovníku žloutenku nevyлéčí. Když vám bude špatně a budete nápadně žlutí, neokusujte terčovník, ale utíkejte k vašemu lékaři.

6 Puklélka sivá

Docela vzácný lišejník. Lupenitou stélku má svrchu světle šedozelelou, zespod hnědou. V Krkonoších se puklélce sivé dobře daří, protože jí vyhovují mlhy. O ty zde na horách není nouze. Roste hlavně na kyselé borce stromů, spíš listnatých než jehličnatých. Je dost citlivá na znečištěné ovzduší, nesnáší přemíru dusíku

v ovzduší ani kyselé deště. Když se čistota prostředí zhoršuje, stélka začíná odumírat a bledne nebo červená, protože v ní odumírá řasa.

7 Puklélka islandská

Tenhle druh lišejníku zná ze školy asi každý. Vytváří mohutnou šedo-hnědou keříčkovitou stélku. V Krkonoších roste v alpských vřesovištích, kde je jeho stélka obvykle velká. V nížinách jej naleznete v borových lesích, kde dorůstá menší velikostí. Je to jediný druh lišejníku, který se v České republice používá v medicíně. Protože odstraňuje hleny z krku, dává se do bylinkových čajů na léčení kašle. Čaj z puklélky islandské pít v menším množství je hodně zdravý, ale rozhodně není dobrý. Má totiž výrazně hořkou a svíravou chuť. Někdo neváhá a rovnou řekne, že je hnusný. Zapáleným znalcům lišejníků ale chutná. Výtažky z puklélky se dávají i do lišejníkových bonbonů. Ty sice nechutnají tak zle, ale pomáhají méně. Pokud chcete čaj z puklélky vyzkoušet, nemusíte ji nikde sbírat, stačí dojíždět do lékárny a za pár korun koupit celý sáček. Prodává se pod názvem „lišejník islandský“ nebo „islandský mech“. Šťouralové ale dobře vědí, že puklélka jako lišejník je s mechy příbuzná asi jako člověk s muchomůrkou.

8 Provazovky

Skupina mnoha druhů lišejníků. Provazovku poznáte snadno – vypadá jako světlounce zelené až šedozelelé větvené vousy visící ze stromů. Můžete si ji splést s jiným lišejníkem – vousatcem. Ten vypadá podobně, ale je hnědý až tmavě hnědý. Provazovky bývají svěže zelené nebo zelenošedé. Stejně jako u ostatní lišejníků, se slabé větévky se snadno odlamují. Když se pak dostanou na vhodné místo, začne z nich růst nová provazovka. Kdysi byly provazovky v Krkonoších běžné, ale smog z elektrárny v 80. letech 20. století je vyhubil. Protože elektrárny jsou dnes

už odsířené, provazovky se objevují na mnoha místech České republiky včetně Krkonoš.

9 Terčovka otrubčitá

Je trochu citlivější a náročnější na čistotu prostředí, proto je vzácnější než terčovka bublinatá. V Krkonoších hodně roste na smrkových větvích, ale v nížinách ji najdeme na trnkách či třešních a dalších listnatých. Na jaře nebo po bouřích ji často uvidíte na zemi pod stromy, kam se dostane se sněhem, který z větví sjíždí na zem nebo s prudkým deštěm. Spolu s podobným lišejníkem, větvičníkem slivovým, se používá do parfémů, ve kterých na sebe poutá vůni. Tu pak postupně a dlouho uvolňuje. Když zahřejete v dlaních kus stélky tohoto lišejníku, ucítíte, jak slabě voní.

10 Terčovka brázditá

Tenhle lišejník najdete velice snadno. Roste na kmenech a větvích, má velkou, lupenitou a větvenou namodralou barvu a je těsně přitisknutý ke kůře stromů. Je u nás běžný a splést si ho můžete jen s příbuznou terčovkou skalní; a to by zase tak velká chyba nebyla. Ta ale roste hlavně na skalách, zatím co terčovka brázditá roste na stromech. Je to jeden z nejodolnějších druhů lišejníků, vydrží poměrně velké znečištění okolního prostředí.

11 Šídlovec kůstkovitý

Kdysi se mu prý říkalo „botanikovy kosti“. Vypadá jako 3 až 6 centimetrů dlouzí jasně bílí červíci propletení do sebe. V Česku není mnoho míst, kde byste ho mohli

potkat. Ke svému životu potřebuje vyfoukované horské polohy, kde roste s vřesem, plavuněmi a otužilými mechy. V Krkonoších roste nad hranicí kosodřeviny. V některých oblastech Číny se z tohoto druhu lišejníku vaří čaj. Tvrdí se, že je to silné afrodiziakum. Možná to je pravda, když je Číňanů víc než jedna miliarda.

12 Mísnička zední

Je docela nenápadný korovitý lišejník s šedou až zelenou stélkou, který tvoří na podkladu kola. Je velmi odolný, a proto roste na nejružnějších horninách, a dokonce i na betonu nebo asfaltu! Občas ho najdete třeba i na okrajích asfaltových chodníků, kde není sešlapáván, nebo v prohlubních hrbolaté komunikace tam, kde běžně chodí lidé. Důležité je, aby podrážky bot stélky přímo nepoškozovaly.

LIŠEJNÍKY

Jednoduchý klíč k určování

LIŠEJNÍKY – Jednoduchý klíč k určování

Vydala Správa Krkonošského národního parku v roce 2015

Text: © Jakub Opršal, Michal Skalka

Ilustrace: © Věra Ničová

Grafická úprava: © 2123design s.r.o.

© 2015, Správa Krkonošského národního parku, Dobrovského 3, 54301 Vrchlabí

Vytištěno na recyklovaném papíře.

112

SOS

150

HASIČI

155

LÉKAŘ

158

POLICIE

602 448 338 nebo 1210

(+48) 985 nebo 601 100 300

HORSKÁ SLUŽBA (CZ) / GOPR (PL)

SPRÁVA KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU

www.krnap.cz

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKACZAMY GRANICE

Klíč k určování lišejníků

Říká se, že lišejníky vyhledávají čisté prostředí a dá se s jejich pomocí určit sever. Ani jedno ale není tak úplně pravda! Skutečností je, že určité druhy lišejníků rostou jenom tam, kde je prostředí opravdu

čisté. Jiným je dost jedno, jestli kolem nich jezdí auta nebo chodí lidé. Lišejníky také většinou nerostou jen na severní straně stromu. Najdete je hlavně na více osvětlené straně kmene nebo na větvích. Jiné rostou na kamenech nebo na půdě. V Krkonoších je můžete potkat skutečně na každém rohu. Nejvíce ale na horských sutích a skalách. Uvidíte tady druhy běžné, ale i velmi vzácné, které nerostou jinde než ve vysokých horách.

2

Mapovník zeměpisný

Zářivě žlutozelený

V horách porůstá velké plochy na sutích a skalách

Žlutozelené stélky jsou rozbrázděné nepravidelnou černou sítí a černě ohraničené

Korovitá stélka

1

Vousatec

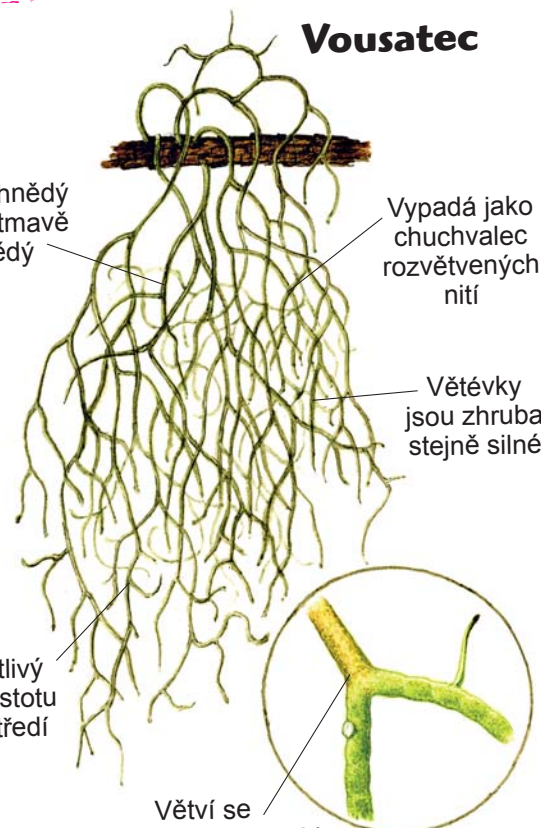
Je hnědý až tmavě hnědý

Vypadá jako chuchvalec rozvětvených nití

Větévky jsou zhruba stejně silné

Je citlivý na čistotu prostředí

Větví se do písmene V

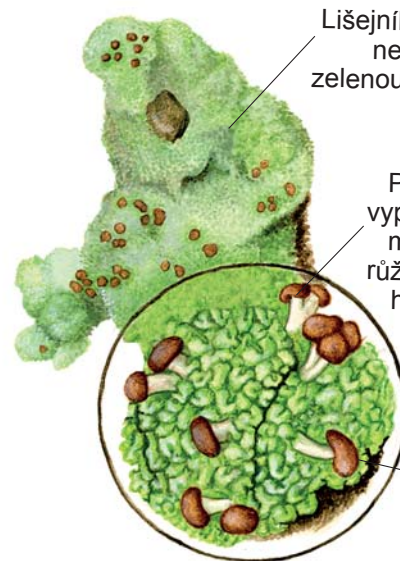
3

Malohubka plšivková

Lišejník je tvořen nenápadnou zelenou korovitou stélkou

Plodničky vypadají jako maličkaté růžovohnědé houbičky

Jsou vysoké sotva několik milimetrů.

4

Dutohlávka

Většinou ji najdete na kůře stromů těsně nad zemí, na pařezech a na mrtvém dřevě

Má dutou „hlavu“

Na povrchu je práškovitá

Zelenkavý prach (soredie) jsou malinké shluky buněk řas propletené houbovými vlákny

6

Puklěrka sivá

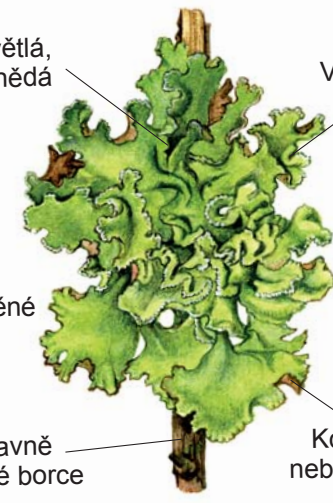
Svrchu světlá, zespod hnědá

Vyhovují jí mlhy

Je citlivá na znečištěné ovzduší

Roste hlavně na kyselé borce stromů

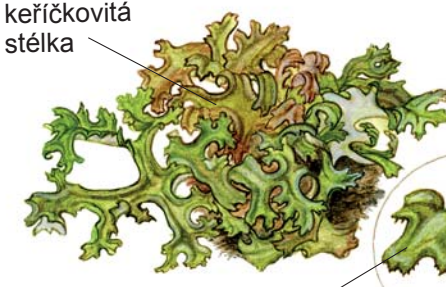
Když bledne nebo červená, odumírá

7

Puklěrka islandská

Šedohnědá keříčkovitá stélka

Využívaný v medicíně

5

Terčovník zední

Běžný kolem cest

Výrazně žlutooranžový lišejník

Uprostřed stélky má koláčovité plodničky

Roste na stromech, které mají v kůře hodně živin

8

Provazovka

Špatně snáší znečištění ovzduší. Dříve byly vyhubené, nyní se vrací

Visí ze stromů

Provazovky bývají svěže zelené nebo zelenošedé

Vypadá jako světlounce zelené až šedozelené větvené vousy

9

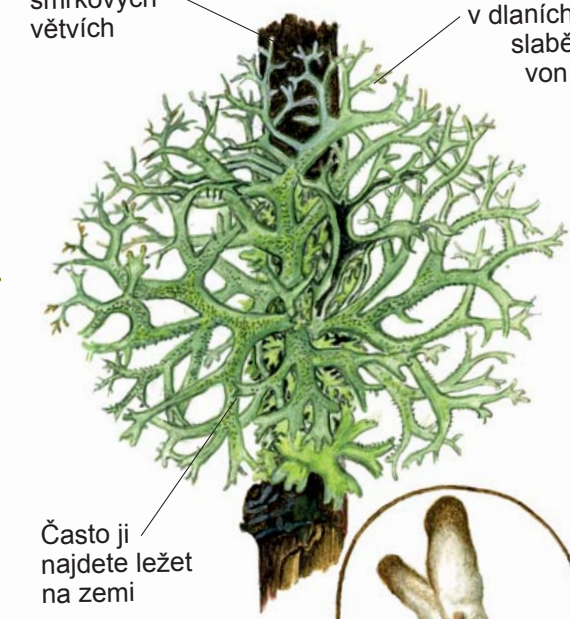
Terčovka otrubčitá

Hodně roste na smrkových větvích

Zahřátá stélka v dlaních slabě voní

Často ji najdete ležet na zemi

Používá se do parfémů

10

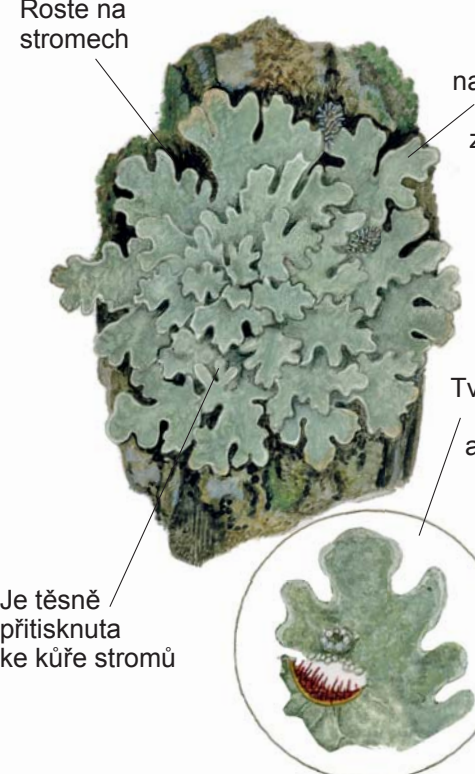
Terčovka brázditá

Roste na stromech

Má namodralou barvu, za sucha šedou

Tvoří velkou lupenitou a větvenou růžici

Je těsně přitisknuta ke kůře stromů

12

Mísnička zední

Nenápadný korovitý lišejník s šedou až zelenou stélkou

Odolný, roste na nejrůznějších horninách, a dokonce i na betonu

Nejčastěji roste na břidlicových střechách

